

บทคัดย่อ

จากการศึกษาเรื่อง “บทบาทของนายความในขั้นตอนการจับกุมและสอบสวน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนบทบาทและหน้าที่ของนายความในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเพื่อศึกษาทัศนคติของนายความต่อบทบาทในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุมและสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์นายความที่ทำงานหรือมีประสบการณ์ในด้านพิทักษ์สิทธิมนุษยชนมาไม่น้อยกว่า 20 ปี จำนวน 3 ท่าน ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

บทบาทของนายความที่ทำหน้าที่ด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยโดยเฉพาะกรณีการจับกุมและสอบสวนของพนักงานสอบสวน พบว่า มีบทบาทในการวิจารณ์และเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ และตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นและแนะนำสิทธิของผู้ต้องหาซึ่งประชาชนไม่รู้ เข้าร่วมฟังปากคำ และแนะนำสิทธิในการให้การใด ๆ กับพนักงานสอบสวนหรือไม่ให้การกับพนักงานสอบสวน ส่วนบทบาทอื่น ๆ ของนายความก็ได้แก่ การวิจารณ์ การเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เผยแพร่กฎหมายที่ควรรู้ให้กับสาธารณชนได้รับทราบ ตรวจสอบการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมายจากบทบาทนายความดังกล่าวมีผลต่อกระบวนการยุติธรรมคือ หากผู้กระทำผิดได้กระทำผิดจริงเมื่อนายความได้มีโอกาสพบ ได้รับรู้ข้อเท็จจริงแล้ว ก็จะให้คำแนะนำแก่ผู้กระทำผิดให้การรับสารภาพเพื่อที่จะได้รับการลดโทษ การดำเนินการก็เสร็จสิ้นโดยเร็ว เกิดผลดีทั้งต่อผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรม หากเป็นกรณีที่ไม่ถูกต้อง ก็จะเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลไม่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องภาครัฐกระทำไปในทางที่ไม่ถูกต้องที่ไม่ควร ทำให้กระบวนการยุติธรรมได้รับการยอมรับและเชื่อถือ

ในส่วนทัศนคติของนายความต่อบทบาทในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุมและสอบสวน จากการสัมภาษณ์พบว่า มีปัจจัยหลายประการที่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของนายความให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วย ความไม่เข้าใจของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นประเด็นสำคัญ ทำให้เกิดปัญหามากมายของการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย ความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกของนายความบางคนในเรื่องเหล่านี้ก็ยังไม่เต็มที่ ด้านงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้น้อยไม่เพียงพอ รัฐบาลให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยมาก จำนวนนายความมีน้อย การกำหนดประสิทธิภาพหรือคุณภาพของนายที่รัฐจัดหาให้ ประเทศไทยยังขาดการกลั่นกรองถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของนายความที่จะทำงานพิทักษ์สิทธิให้

กับผู้ต้องหา และในประเทศไทยผู้ต้องหาไม่มีสิทธิที่จะเลือกทนาย และการกำหนดคุณสมบัติของการเป็นทนายขอแรง ในประเทศไทยยังขาดการคัดเลือกหรือกลั่นกรองบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ทนายขอแรง สำหรับกลุ่มที่ตกเป็นผู้ต้องหาในประเทศไทย ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิของตนเอง ซึ่งการรับรู้และตระหนักในความสำคัญของสิทธิที่จะได้รับ ในสังคมไทยยังเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญที่ทำให้การพิทักษ์สิทธิที่ควรได้รับไม่ประสบผลเท่าที่ควร ประกอบกับการให้ความสำคัญจากภาครัฐต่อบทบาทของทนายความ ในประเทศไทยยังมีน้อยเมื่อทำให้งบประมาณ และการกำหนดค่าตอบแทนให้กับทนายความไม่สามารถสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ในการพิทักษ์สิทธิให้กับประชาชนมีประสิทธิภาพ บทบาททนายความในปัจจุบันต้องทำงานในเชิงรุกได้แก่ ทำการเผยแพร่ กระตุ้นการเตือนให้ประชาชนมีความรู้และตระหนักในสิทธิของตนเองและหวงแหนสิทธิของตนเอง เมื่อเกิดปัญหาถูกละเมิดสิทธิจะสามารถดำเนินการและขอความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้การดำเนินการไปในลักษณะเช่นนี้อย่างต่อเนื่องทำให้ประชาชนมั่นใจว่าเขามีสิทธิและเขายังสามารถใช้สิทธิในการปกป้องตัวเองได้ด้วย และถ้าหากมีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้จับกุม ต้องจัดการอย่างรวดเร็วและเปิดเผยกับสังคม นอกจากนี้จะต้องมีกระบวนการตรวจสอบจากภาคประชาชน รวมกันเป็นพลังโดยไม่ยอมการใช้อำนาจอย่างไม่ถูกต้องของผู้บังคับใช้กฎหมาย ถ้าประชาชนมีความตื่นตัวและเข้มแข็งในกระบวนการทางกฎหมาย จะช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศไทยได้ในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ คือ สภาทนายความควรบทบาทและสนับสนุนให้ประชาชนมีความตื่นตัวรับรู้ถึงการมีสิทธิและรักษาสิทธิของตน จัดตั้งกองทุนที่เป็นอิสระเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชน ควรมีการแก้ไขกฎหมายโดยเฉพาะกฎหมายที่ให้อำนาจในการตรวจสอบการกระทำของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ไม่ให้ละเมิดต่อกฎหมายและสิทธิมนุษยชนของประชาชน ควรมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาของนักศึกษาด้านกฎหมาย ที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ควรพิจารณาเพิ่มค่าตอบแทนให้กับทนายความให้เหมาะสม ควรมีการกำหนดประสิทธิภาพหรือคุณภาพของทนายที่รัฐจัดหาให้ และควรให้สิทธิผู้ต้องหาที่จะเลือกทนายความด้วยตนเอง ควรมีการกำหนดคุณสมบัติของการเป็นทนายความขอแรง และมีการทำประวัติในการทำคดีให้ผู้ต้องหาได้คัดเลือกผู้ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ ภาครัฐและองค์กรศาลควรเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมจรรยาบรรณและความประพฤติของทนายความ ออกกฎหมายรับรองมาตรฐานความประพฤติของทนายความ และมีการกำหนดมาตรฐานการลงโทษทนายความที่กระผิดจรรยาบรรณ